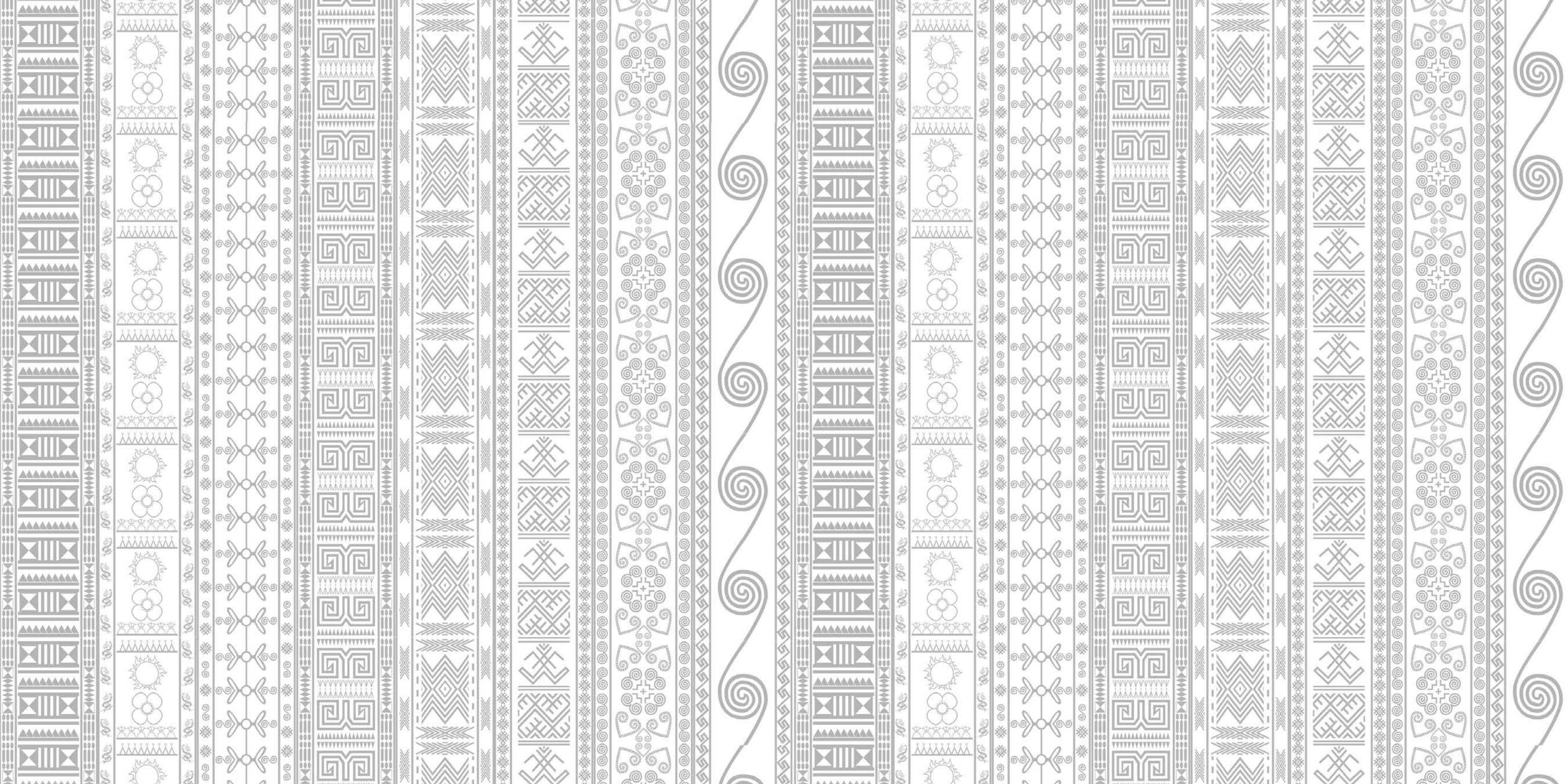

Indigenous Women, Ancestral Wisdom.

องค์ความรู้ - ภูมิปัญญา
สตรีชนเผ่าพื้นเมือง

Book title: Indigenous Women, Ancestral Wisdom.

Printed: May 2021

Unit: 1,000 Copies

Published by

Asia Indigenous Peoples Pact (AIPP)

112 Moo 1, Tambon San Pranate, San Sai District Chiang Mai Province, 50210, Thailand.

www.aippnet.org

Supported by

Norwegian Agency for Development Cooperation – Norad.

Legal Disclaimer: The sole responsibility for the content of this publication lies with IMN, IPF and AIPP

Working group

Advisors:

Kittisak Rattanakrajangsi

Chairperson of Asia Indigenous Peoples Pact, and
Executive director of IPF Foundation.

Sakda Saenmi

General Secretary of Network of Indigenous Peoples in Thailand.

Lhakpa Nuri Sherpa

Coordinator of AIPP's Environmental Programme.

Writer:

Mr. Phnom Thano

Indigenous Media Network (IMN)

Photographers:

Rfu Bracher, Phithak Khamkala, and Phnom Thano

Assistant photographers:

Issara Phanasantikul, Boonsri Chalakkanok, and Kanjana Maran

Editor / Lay out:

Phnom Thano

Proof reading:

Thai - Sakda Saenmi

English - Dr. Ken Kampe

Printed by

AIPP Printing Press

32 Moo 2, Tambon Sanpranate, Amphur Sansai. Chiang Mai 50210, Thailand. Email: info@aippprinting.com,

www.aippprinting.com

Copyright: The content in this book may be reproduced and distributed for non-commercial purposes, provided that notification is given to AIPP, and the authors are duly acknowledged.

คำนำ

นับตั้งแต่เครือข่ายสื่อชนเผ่าพื้นเมืองได้สร้างตัวตนขึ้นมาในปี 2014 เราก็ได้ทำหน้าที่เป็นกระบอกเสียงให้กับชนเผ่าพื้นเมืองในประเทศไทยอย่างต่อเนื่อง และพยายามอย่างเต็มที่ตามศักยภาพที่มีนำเรื่องราวดี ๆ จากชุมชนออกเผยแพร่สู่โลกกว้าง แต่ดูเหมือนสิ่งที่เราทำได้ยังเป็นแคใบไม้กำมือ ยังมีเรื่องราวดี ๆ อีกมากมายมหาศาลรอการค้นหาและเปิดเผย

ทุกครั้งที่เราได้เข้าไปอยู่ในชุมชนชนเผ่าพื้นเมือง ที่รายล้อมด้วยป่าไม้เขียวขจี มีวิถีชีวิตที่เรียบง่าย สมถะ แต่รุ่งรวยด้วยอัตลักษณ์ที่โดดเด่น วัฒนธรรม และองค์ความรู้ที่ทรงคุณค่า เราอยากให้สังคมได้เห็น ได้สัมผัสเหมือนกับเรา เพราะหากมองให้ลึกลงไปจะเห็นได้ว่าสิ่งเหล่านี้ยังคงอยู่ได้นั้น เกิดการถ่ายทอดองค์ความรู้จากรุ่นสู่รุ่น ด้วยวิธีการที่แตกต่างกันไปตามความเชื่อและวิถีปฏิบัติของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ มีหลายเรื่องที่เราตื่นเต้นนอยากรีบบอกเล่าต่อให้คนภายนอกได้รับรู้ โดยเฉพาะ “บทบาทสตรี” ที่เป็นกลไกสำคัญในการดำรงสืบทอดสิ่งดี ๆ เหล่านี้ มีหลายเรื่องที่เรากังวลใจว่าจะไม่สามารถจดบันทึกและเผยแพร่ได้ทัน เนื่องจากกำลังสูญหายไปตามกาลเวลา

ประจวบเหมาะากับที่มูลนิธิเพื่อการประสานความร่วมมือของชนเผ่าพื้นเมืองเอเชีย (AIPP) ได้ชักชวนเครือข่ายสื่อชนเผ่าพื้นเมืองว่า อยากเห็นบทบาทของสตรีชนเผ่าในฐานะผู้อยู่เบื้องหลังความอุดมสมบูรณ์และความหลากหลายทางชีวภาพถูกบอกเล่าสู่สาธารณะให้มากขึ้น เราจึงรีบตกลงทันทีจึงกลายเป็นที่มาของการเดินทางและบันทึกเรื่องราวออกมาเป็นหนังสือภาพเล่มนี้

สำหรับเอโอพีพีนั้น ได้ร่วมกับองค์กรสมาชิกจัดตั้งเครือข่ายภูมิปัญญาระดับภูมิภาคที่รู้จักกันในชื่อภูมิปัญญาชนเผ่าพื้นเมืองและชนเผ่าพื้นเมืองแห่ง

เอเชีย (Indigenous Knowledge and Peoples of Asia - IKPA) ในเดือนมิถุนายน 2019 เป้าประสงค์ของ IKPA คือการผลักดันการยอมรับ สร้างความเคารพ และให้เป็นที่ประจักษ์แก่สาธารณะถึงบทบาทของชนเผ่าพื้นเมือง ในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของผู้ริเริ่มดำเนินการปกป้องรักษาทรัพยากรธรรมชาติ ที่ผ่านมา เอโอพีพีก็ร่วมงานกันอย่างใกล้ชิดกับทั้งเครือข่ายสื่อชนเผ่าพื้นเมืองและมูลนิธิชนเผ่าพื้นเมืองเพื่อการศึกษาและสิ่งแวดล้อม เพื่อสร้างพื้นที่การเรียนรู้และบอกเล่าเรื่องราวดี ๆ จากชุมชนสู่สังคมที่กว้างขึ้น ทั้งในประเทศและในระดับสากลด้วย

หนังสือเล่มนี้ ได้จัดทำขึ้นในช่วงวิกฤตโควิด – 19 ที่สร้างผลกระทบไปทุกหย่อมหญ้า ไม่เว้นแม้แต่ชุมชนชนเผ่าพื้นเมืองในเขตชนบทและอยู่ในพื้นที่ห่างไกล กิจกรรมหลายอย่างถูกจำกัดเพื่อสกัดกั้นการแพร่ระบาดของโรคร้าย รวมถึงการจำกัดการเดินทางออกนอกพื้นที่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งมาตรการสั่งห้ามคนนอก (คนในเมือง) เดินทางเข้าชุมชน

แต่นับว่ายังโชคดี ที่ช่วงเวลาสั้น ๆ ระหว่างกลางเดือนเมษายนถึงปลายเดือนพฤษภาคม ปี 2021 ที่ประเทศไทยเริ่มฟื้นตัวจากการแพร่ระบาดของโรคร้ายระลอกที่สอง จึงมีการผ่อนคลายมาตรการในการเดินทางลงในบางพื้นที่ เราไม่รอช้าที่จะรีบติดต่อหาชุมชนเพื่อขอเข้าไปพูดคุยและสื่อสารเรื่องราวที่ตั้งใจไว้สู่สายตาผู้คน

การเดินทางเพื่อบันทึกเรื่องราวอันทรงคุณค่าและน่าประทับใจของเราครั้งนี้ เริ่มจากการตั้งเข็มทิศไปที่ชุมชนไทใหญ่บ้านต่อแพ อำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน ภาคเหนือของประเทศไทย เป็นชุมชนดั้งเดิมและเป็นเส้นทางผ่านไปสู่อ่านข้ามแดนชั่วคราวบ้านห้วยต้นนุ่นที่ติดกับชายแดนประเทศเพื่อนบ้าน “เมียนมาร์” ดังนั้นการเดินทางค่อนข้างสะดวกพร้อมกับความเจริญที่เติบโตขึ้นอย่างรวดเร็ว ทำให้ดูผิวเผินแล้วบ้านต่อแพไม่ต่างจากชุมชนอื่นในเมืองรองที่มีระบบสาธารณูปโภคครบครัน แต่เมื่อมองให้ลึกลงไปอีกจะพบว่า

ผู้คนที่นี่แม้จะโอบรับความเจริญแต่ไม่เคยละทิ้งอัตลักษณ์ วัฒนธรรม และองค์ความรู้ดั้งเดิม แต่ได้ผสมผสานมันเข้ากับวิถีชีวิตใหม่อย่างแนบเนียน โดยเฉพาะอย่างยิ่งวัฒนธรรมทางด้านอาหารพื้นบ้านและระบบการเก็บรักษาเมล็ดพันธุ์ของชุมชน เราตั้งใจบันทึกทุกเรื่องราวจากคำบอกเล่าของสตรีแกนนำชุมชน เพื่อให้มั่นใจว่าไม่พลาดรายละเอียดอะไรไป เพราะไม่ว่าจะมีโอกาสกลับมาเยี่ยมชุมชนอีกครั้งเมื่อไหร่ ภายใต้สถานการณ์เช่นนี้

หมายเหตุที่สอง เราได้รับการต้อนรับจากชุมชนลเวือะ บ้านละอูป ตำบลห้วยห้อม อำเภอแม่ลาน้อย ตั้งอยู่ในจังหวัดแม่ฮ่องสอนเช่นเดียวกัน หมู่บ้านนี้เป็นที่รู้จักกันอย่างกว้างขวางในฐานะชุมชนท่องเที่ยวเชิงนิเวศวัฒนธรรม และชุมชนที่ปลูกกาแฟชั้นเลิศ แต่สิ่งที่เราสนใจคือองค์ความรู้ในการทำไร่หมุนเวียน การดูแลรักษาทรัพยากร และการถ่ายทอดองค์ความรู้จากรุ่นสู่รุ่นมาจนถึงยุคปัจจุบัน

หมายเหตุสุดท้าย เราได้เบนเข็มทิศกลับขึ้นมาที่จังหวัดเชียงราย เพื่อมารับฟังเรื่องเล่าจากสตรีชนเผ่าอาข่า กับการอนุรักษ์ภูมิปัญญาดั้งเดิมการสร้างศูนย์สาธิตวิถีชีวิตชนเผ่าอาข่าที่เป็นทั้งศูนย์การเรียนรู้เรื่องเมล็ดพันธุ์และเป็นพื้นที่แลกเปลี่ยนเรียนรู้ทางวัฒนธรรมด้วยที่นี่ทำให้เราได้เรียนรู้สิ่งใหม่ที่ไม่เคยรู้มาก่อน เช่น ทฤษฎีเกษตรเก๋ากั้น เครื่องมือที่เป็นเครื่องชี้วัดความหลากหลายของพันธุ์พืชในไร่หมุนเวียนของชนเผ่าอาข่าในอดีต และบทบาทของสตรีในฐานะตัวแทนของความอุดมสมบูรณ์ของพืชพันธุ์

การเดินทางรอบนี้ของเราสิ้นสุดลงพร้อมกับความเสียดายที่เราไม่อาจบันทึกและบอกเล่าเรื่องราวได้มากกว่านี้ แต่ขณะเดียวกันก็ทำให้เรามีความหวังใหม่เกิดขึ้น เรื่องเล่าจากสามพื้นที่นี้ เป็นเหมือนคบเพลิงที่จุดประกายให้เราอยากเดินทางต่อ เพื่อค้นหาและแบ่งปันเรื่องราวดี ๆ อีกนับร้อยพันที่ไม่เคยเผยแพร่สู่สาธารณะ ทั้งจากแง่มุมที่เรายังไม่ได้พลิกดูจากสามชุมชนนี้ และอีกหลาย ๆ ชุมชนที่ยังคงดำรงวิถีชีวิตอย่างสงบ เรียบง่ายบนฐานองค์ความรู้และภูมิปัญญาของตนเอง

การเดินทางของเราในรอบนี้ได้สิ้นสุดลงแล้ว ก้าวต่อไปจะเป็นการเริ่มออกเดินทางของเรื่องราวจากทั้งสามชุมชนสู่โลกกว้าง เราหวังว่าคนที่เปิดอ่านหนังสือเล่มนี้ จะพาเรื่องราวน่าประทับใจเดินทางไปไกลแสนไกลให้โลกได้จดจำ และจะเป็นแรงบันดาลใจให้ชุมชนรักษาองค์ความรู้ดั้งเดิมไว้ให้นานแสนนานเหมือนเช่นที่ทำมารุ่นแล้วรุ่นเล่า

เราขอขอบคุณชุมชนบ้านต่อแพ บ้านละอูป จังหวัดแม่ฮ่องสอน และศูนย์วัฒนธรรมอาข่า จังหวัดเชียงรายที่เปิดโอกาสและต้อนรับพวกเราอย่างอบอุ่น พร้อมทั้งแบ่งปันเรื่องราวที่น่าประทับใจ อนึ่ง เดินทางครั้งคงเกิดขึ้นไม่ได้หากไม่ได้รับการเอื้ออำนวยจากมูลนิธิชนเผ่าพื้นเมืองเพื่อการศึกษาและสิ่งแวดล้อม ที่เป็นเสมือนบ้านของเครือข่ายสื่อชนเผ่าพื้นเมือง และที่สำคัญอย่างยิ่งขอขอบคุณสำนักงานความร่วมมือเพื่อการพัฒนาแห่งนอร์เวย์ที่สนับสนุนการบันทึกเรื่องราวในครั้งนี้

Introduction

From the time when the Indigenous Media Network [IMN] was established in 2014 it has served as a continuing voice of the Indigenous Peoples in Thailand. It has attempted, to the best of its ability, to educate a wider audience about their community strengths and contributions. However, it seems that what it has achieved is but a handful of leaves, leaving an immense collection of stories to be studied and broadcasted.

AIPP and its member organizations established the regional network of Indigenous Knowledge known as Indigenous Knowledge and Peoples of Asia (IKPA) in June 2019. The goal of the IKPA is to advance the recognition, respect and visibility of Indigenous Knowledge and Community lead initiatives at all levels. IMN, IKPA, and Indigenous Peoples Foundation for Education and Environment (IPF) have been jointly undertaking field visits, documenting action and initiatives of Thailand Indigenous Peoples, and making them more visible among Indigenous Peoples' Organizations, NGOs, UN agencies, and donor communities. IPF priority areas include Indigenous Peoples' education, self-determined development, customary land use and natural resource management.

Each time that we have visited these communities, we encounter a vast array of greenery and forests, simple lifestyles, and serenity. But these are rich in remarkable identities, cultures, and valuable bodies of knowledge, things that the general Thai society should also enjoy. If you look deeper you'll see that this richness remains and is transferred from generation to generation, in ways that differ by beliefs and practices of the various ethnic groups. This motivates us to tell the many stories to those outside the communities, especially the "roles and knowledge of the Indigenous Women" – the key mechanisms of transfer. We are quite concerned that these stories are not recorded or disseminated in a timely manner and will be lost over time.

Fortunately, the IKPA, IPF and IMN got another interesting opportunity to continue working together to raise consciousness about Indigenous Women's roles as a driving force of Indigenous potential and biodiversity through this pictorial record. This documentation was prepared during the COVID-19 pandemic which impacted heavily on all grass-roots communities, including those in remote locations.

Many traditional activities were limited due to the measures required to eradicate the Corona virus, including cessation of travel outside the localities, and especially persons outside entering the communities.

However, the middle of April through May of 2021 saw a favorable period of reduced Covid threat and relaxation of travel restrictions, providing an opportunity to visit indigenous communities and record what actions the residents had taken.

During this period, we were able to record these impressive and valuable measures, with our compass first directed at the Shan village of Taw-pae, Khun Yuam District, Maehongson Province in northern Thailand – a traditional village leading to Huay Ton Noon Village on the border with Myanmar. Our travel was relatively easy and led to the superficial realization that the infrastructure in Taw-pae Village did not differ much from other villages with good infrastructure. But a deeper look showed that the growth and progress we saw did not cause a loss of identity and Indigenous Knowledge, but rather resulted in a merging of two lifestyles, particularly cultures of Indigenous food and agricultural seed preservation. We recorded as many stories as possible from the Indigenous Women's leaders to ensure our confidence in the details, because we didn't know when we could return again during the given the situation of covid.

The second trip was to the La'wer village of La-oob, Mae La Noi District, in Maehongson Province – a village well known for its eco-cultural tourism and premier coffee production. But we were more interested in their Indigenous Knowledge on rotational agriculture, care & conservation of natural resources, and the transfer of such knowledge to future generations.

Lastly, our compass led us to Chiangrai Province to listen to the Akha women and their stories on the perpetuation of traditional wisdom and the establishment of the Center for the Demonstration of Akha Lifestyles – a center for learning about seeds and the exchange of culture. There we learned about things we knew nothing of. For example, the 9 levels of agricultural theory, tools for measuring crop diversity in the rotational farmlands, and the role of Indigenous Women as representatives of the richness of plant diversity.

This final trip concluded our documentation along with a sadness that we couldn't collect more stories and benefit from the intelligence and commitment of the women. At the same time, we noted that this "adventure" gave us new hope from 3 communities, and provided the fuel of new knowledge and lit the flame of inspiration. IMN, IPF and IKPA will organize more such trips to locate and research these stories which need to be shared with the public, and uncover more Indigenous Knowledge – from communities quietly continuing their "simple" lifestyles firmly grounded in their own wisdom and commitment.

These 3 trips are over now and our next task is to expand our understanding and public awakening based on sharing and accepting what we've learned. We want a wider public to read these stories and participate in a more inclusive expansion and use of "herstories". An appreciation of what's been happening among Indigenous Peoples for hundreds of years is a fine foundation for combining the old and the new in a diversity of knowledge and practices in a mutually respectful and firmer world.

We sincerely thank the villages of Taw-pae, and La-oob, and the Akha Cultural Center for allowing us to learn from them and their ancestors. This experience would not have been possible without the generous financial support of the Norwegian Agency for Development Cooperation (Norad).

Table of contents
สารบัญ

1. *Seeds: Caring and Sharing*

เมล็ดพันธุ์: การรักษาและแบ่งปัน

Page:

1

2. *Passing the baton*

ส่งไม้ต่อ

Page:

21

3. *Akha Dae Khong*

อ่าข่าแดง

Page:

35

An aerial photograph of a lush green field, possibly a vegetable garden or farm. The field is divided into several sections by narrow paths. In the top right corner, there is a small building with a red and white striped roof. The overall scene is vibrant and green.

Seeds: caring and sharing

SHAN COMMUNITY
MAEHONGSON, THAILAND, NORTHERN THAILAND

หมุดหมายแรกได้พาเราเดินทางไกลถึง 239 กิโลเมตร จากจังหวัด เชียงใหม่ผ่านเส้นทางลาดชันและคดเคี้ยวโค้งแล้วโค้งเล่า ใช้เวลากว่าห้าชั่วโมง จึงเดินทางมาถึงบ้านต่อแพและบ้านหลวง ตำบลแม่เงา อำเภอขุนยวม จังหวัด แม่ฮ่องสอน ซึ่งเป็นชุมชนไทใหญ่ดั้งเดิมแห่งหนึ่งของจังหวัด เป็นหมู่บ้านใหญ่ รวมแล้วกว่าสามร้อยครัวเรือน มองผิวเผินที่นี่ดูเหมือนชุมชนอื่นทั่วไป ด้วย ระยะห่างเพียง 5 กิโลเมตรจากตัวอำเภอขุนยวม ชุมชนจึงมีความเจริญค่อนข้างมาก ทั้งสิ่งก่อสร้าง โรงเรียน และโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล ผู้คนในหมู่บ้านก็แต่งกายด้วยชุดทั่วไปในชีวิตประจำวัน ดูไม่ต่างจากชุมชนเจริญในเมืองรองอื่น ๆ ของประเทศไทย

แต่ทันทีที่ได้ยินคำกล่าวทักทายว่า “ใหม่ สูง ค่า” หรือแปลว่า “สวัสดี” ก็เริ่มสัมผัสได้ถึงอัตลักษณ์ ภาษา และวัฒนธรรมของชาวไทใหญ่ที่ ชุกซ่อนไว้ภายใน เราในฐานะคนนอก แค่ต้องใช้เวลาให้เพียงพอเพื่อเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ ราวกับว่าเป็นบททดสอบความไว้วางใจจากชุมชนต่อผู้มาเยือน ที่ ค่อย ๆ บอกเล่าเรื่องราวออกมาทีละชั้น เปิดเผยคุณค่าของวัฒนธรรมตามลำดับ แห่งความไว้วางใจ เราจำเป็นต้องแสดงความจริงใจให้เพียงพอจนชุมชนวางใจ และแบ่งปันสิ่งที่เราอยากรู้ ซึ่งแน่นอนว่าเราตั้งธงไว้นานหลายสัปดาห์ว่าจะมาที่นี่เพื่อค้นหาค้นหาบทสตรีในการดูแลจัดการทรัพยากรธรรมชาติ และบทบาทในการส่งเสริมความหลากหลายทางชีวภาพในชุมชน แต่เราเองก็เตรียมใจกับเรื่องราวมิติใหม่ที่อาจไม่ตรงกับที่ตั้งใจไว้

เจ้าของเสียง “ใหม่ สูง ค่า” คนเปิดประตูต้อนรับเราเข้ามาพูดคุย คือคุณวนิจชญา กันทะยวง ผู้คนในสังคมอาจรู้จักเธอในหลายหลากบทบาทหน้าที่แตกต่างกัน แต่เหตุผลที่เราตัดสินใจมาเคาะประตูสอบถามเรื่องราวในครั้งนี้ ก็เนื่องในฐานะที่เธอเป็นผู้รู้คนหนึ่งของชาติพันธุ์ไทใหญ่ ไม่ว่าจะป็นด้านอาหาร สมุนไพร และการเก็บรักษาเมล็ดพันธุ์พืชท้องถิ่น และที่สำคัญวนิจชญา มีบทบาทเป็นหนึ่งในแกนนำสตรีชนเผ่าพื้นเมืองในประเทศไทยด้วย

หากการพบกันครั้งแรกทำให้เกิดความประทับใจผ่านการสบตา เพราะดวงตาเปรียบเสมือนหน้าต่างของหัวใจ ความประทับใจของเราในครั้งนี้ ก็คงไม่ต่างกัน หากแต่เปลี่ยนจากดวงตามาเป็นเมนูอาหารพื้นบ้านที่หลากหลาย หน้าตาน่าทาน อันจะเป็นประตูบานกว้างเปิดให้เราได้เข้าชม และเรียนรู้องค์ความรู้ดั้งเดิมของไทใหญ่ ว่าว่าจะมาเป็นอาหารจานหนึ่งบนโต๊ะนั้น มีที่มาอย่างไรบ้าง และแน่นอนว่าคงไม่มีใครบอกเล่าเรื่องราวได้ดีไปกว่าเจ้าของวัฒนธรรมผู้ปรุงอาหารในมื้อนี้

“บ้านต่อแพ เป็นชุมชนไทใหญ่ดั้งเดิม
วันเวลาผ่านไป ทำให้หลายสิ่งหลายอย่างเปลี่ยนแปลงไป
ตามกระแสของสังคม แต่ก็ยังมีความโชคดีที่ ชุมชนเรายังได้
รักษาวัฒนธรรมการแต่งกาย ภาษา
และที่สำคัญคือเรื่องอาหารการกินไว้ได้อยู่ ”

Our first impression

If initial eye contact leads to first impressions, based on the concept that the eye is the window to the heart, we accept this. If we change from the ‘eye’ to the local menu of delicious food varieties, we now have an open door to learning about the traditional Shan through a ‘teacher of food’. Thus, there was confidence in knowing that no one can better instruct us than the owner of the culture relating herstories through food preparation.

*“Taw-pae is a traditional Shan community.
As time passes many things are changed
by the social currents, but we are fortunate that our community
preserves its culture. Our dress, our language and, importantly,
our food is still with us”*

Our first destination took us 5 hours and 239 kilometers from Chiangmai to Maehongson Province, following numerous uphill and winding roads, to the traditional Shan communities of Taw-pae and Bahn Luang in Mae-ngao Sub- district, Khun Yuam District. On first sight, the 300 households seemed like most other rural communities, but these were only 5 kilometers distant from the district and showed signs of prosperity, e.g. construction, schools, rural hospital. The residents wore everyday clothing, like in other well-off communities throughout Thailand.

But when we heard the words ‘new’, ‘high’, ‘value’ – meaning ‘welcome’ – we began to feel the identity and language/culture of the Shan hidden inside. As outsiders, we gradually learned about their valued culture step-by-step, story-by story; a kind of a test of our sincerity before they trusted us and shared the things we wanted to know. We expected this and had raised our flag several weeks ago in our commitment to understanding the role of women in caring for the local natural resources and promoting biodiversity. Yes, we had already prepared ourselves for their stories in a new dimension that might not equate with our own expectations.

The owner of the terms ‘new’, ‘high’, ‘value’ who opened her door and invited us in was Ms. Wanitchaya Kantayuang, known to the villagers in different roles and duties. Our rationale in deciding to knock on the door of Khun Wanitchaya was her knowledge of ethnic Shan and their wisdom about food, herbs, and the conservation of local agricultural seeds. Moreover, she is a respected Indigenous Women’s leader in the country.

วนิจชญา ยืนยันว่าแม้ชุมชนจะเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัยและโอบรับความเจริญเข้ามา แต่อัตลักษณ์ตัวตนคนไทใหญ่ยังคงอยู่อย่างมั่นคง ไม่ว่าจะเป็นเรื่องภาษา เครื่องแต่งกาย ความเชื่อดั้งเดิม และที่สำคัญที่สุดคือวัฒนธรรมด้านอาหารการกิน เช่นที่จัดเรียงไว้ในสำหรับตรงหน้าเรา แต่ที่สะดุดตาก็คืออาหารที่มีลักษณะเป็นแผ่นกลม แห้งบางสีน้ำตาล ที่เรียกว่า “ถั่วเน่าแชบ” ซึ่งเจ้าของวัฒนธรรมภูมิจำเริญว่า เป็นอาหารที่เอ่ยชื่อแล้วคนจะรู้ทันทีว่าเป็นอาหารไทใหญ่

ในอดีตที่ยังไม่มีเครื่องปรุงรสมากมายนัก ชาวไทใหญ่จะใช้ “ถั่วเน่าแชบ” เป็นเครื่องปรุงในอาหารหลักเกือบทุกเมนู เพราะเข้าได้กับทั้งอาหารประเภทแกง เมนูน้ำพริก หรือจะย่างไฟทานแบบแผ่นเลยก็ได้ เป็นภูมิปัญญาการถนอมอาหารในอดีตสามารถเก็บไว้นานข้ามปีได้ ส่วนวัตถุดิบในการผลิต “ถั่วเน่าแชบ” ก็มาจากถั่วเหลืองนั่นเอง

นอกจากนำมาแปรรูปเป็นถั่วเน่าแชบแล้ว คนไทใหญ่นำถั่วเหลืองไปแปรรูปเป็นเมนูอาหารอื่น ๆ ไม่ว่าจะเป็นถั่วเน่าชา เต้าหู้ก้อน หรือแม้กระทั่งน้ำมันถั่วเหลือง ส่วนเมนูอาหารจานรอง ขนมคบเคี้ยว หรือแม้กระทั่งอาหารที่เป็นส่วนประกอบในพิธีกรรมความเชื่อ ก็หนีไม่พ้นเมล็ดพันธุ์ชนิดต่าง ๆ เช่น ถั่วลายเสือ ถั่วเหลืองดำ งาขาว งาดำ งาขน เป็นเหมือนวัตถุดิบติดครัวที่จะขาดไม่ได้ เพราะไม่ใช่แค่เรื่องการกิน แต่บ่งบอกถึงวิถีชีวิตที่ยังคงอยู่ด้วย

“ความสัมพันธ์ระหว่างเมล็ดพันธุ์ กับวิถีชีวิตคนไทใหญ่
คิดว่าเป็นสิ่งที่สำคัญที่สุด เพราะว่าถ้าเราไม่มีเมล็ดพันธุ์
เราก็ไม่มีความมั่นคงทางอาหาร เนื่องจากเมล็ดพันธุ์ที่เราทำเอง
เรามั่นใจว่ามีความสมบูรณ์ เป็นเมล็ดพันธุ์ที่ไม่ได้ผ่านสารเคมีต่าง ๆ
เป็นความสัมพันธ์ระหว่างคนไทใหญ่ กับวิถีชีวิตของเรา
มันมีความสัมพันธ์เรื่องของการแบ่งปัน การให้
การช่วยเหลือเกื้อกูลกันอยู่”

Wanitchaya affirms that although her community has changed in these new times with external influences, the Shan identity has not, whether it be language, dress, traditional beliefs, and, most importantly, the culture of food. For example, the food before us. But what catches the eye is that in the form of a flat circle, brown and dry, which is called ‘fermented soybeans’, she is proud to announce that this is a dish which everyone recognizes as Shan upon hearing the name.

In the past there were very few seasonings and the Shan used fermented soybeans to enhance nearly all major dishes, because it goes well with curries, chili sauce, and roasted meals. This was the wisdom of Shan food preservation in the past. Foods could be kept for a year, just using soybeans.

Although soybeans can be altered in form and texture, the Shan used fermented soybeans for new menus, such as fermented sa soybeans, tofu, or even soybean oil. Lesser menus included the use of various seeds in making snacks and even foods used in spiritual ceremonies demanded by beliefs. For example, tiger-striped beans, black soybeans, and black sesame. Beans and seeds are essential raw materials in every kitchen, not only for eating but in following Shan ways.

“The relation between seeds and Shan lifestyle is most important because without seeds there would be no food security. When we produce the seeds ourselves, we are confident they are perfect. Seeds that are not produced with various chemicals show the relation between the Shan and our lifestyle, which correlates with sharing, giving, and supporting.”

เมล็ดพันธุ์ การรักษา และแบ่งปัน

วนิชชยาชวนให้เราเห็นว่า กว่าจะเป็นอาหารแต่ละเมนู ต้องอาศัยทั้งวัตถุดิบชั้นดีที่ชุมชนผลิตเอง แปรรูปอย่างปราณีตด้วยองค์ความรู้ดั้งเดิมที่สืบทอดกันมาจากรุ่นสู่รุ่น และด้วยความผูกพันระหว่างคนกับวัฒนธรรมอาหาร การกินที่ไม่สามารถแยกขาดจากกันได้ ชุมชนไทใหญ่จึงต้องมีวิธีการหมุนเวียนแบ่งปันเมล็ดพันธุ์กันภายในชุมชน เพื่อไม่ให้สูญหายไป เป็นการสร้างระบบความมั่นคงทางอาหารโดยไม่ต้องพึ่งพาการซื้อจากภายนอก และเนื่องจากมีพันธุ์พืชที่หลากหลาย ครอบครัวหนึ่งไม่สามารถปลูกให้ครบได้ทุกชนิด ในแต่ละปีจึงมีการตกลงให้แต่ละครอบครัวในชุมชนปลูกพืชต่างชนิดกัน แล้วค่อยนำผลผลิตมาแลกเปลี่ยนหลังฤดูเก็บเกี่ยว

“ด้วยว่า...ครอบครัวหนึ่งไม่สามารถจะเก็บเมล็ดพันธุ์ได้ทั้งหมด เพราะคนไทใหญ่มีเมล็ดพันธุ์ที่เยอะมาก บางคนก็จะปลูกหนึ่งชนิด สองชนิด แล้วนำมาแลกเปลี่ยนกัน เช่น บางคนก็จะมีงา ถั่วเหลือง ถั่วลิสง และบางคนก็จะมีถั่วเขียว ก็นำมาแลกเปลี่ยนกันในชุมชน เป็นการรักษาเมล็ดพันธุ์ ให้มีปลูกได้ในทุก ๆ ปี ถึงแม้ว่าจะไม่มีเมล็ดพันธุ์จากข้างนอก แต่ว่าชุมชนที่มีความมั่นคงทางเมล็ดพันธุ์ เพราะว่าเรามีการอนุรักษ์ สืบทอด และการแบ่งปันอย่างไม่มีที่สิ้นสุด”

Seeds: caring and sharing

Wanitchaya let us know that every food and menu requires first class ingredients produced by the community, and careful preparation with their Indigenous Knowledge passed on through generations, and a firm connection between the people and the culture of food. Therefore, the Shan must use rotational methods of sharing seeds within the community to limit any possible extinction. This forms their system of food security, which requires no dependence on the outside. Since no one family can plant the whole variety of seeds every year, each family must produce different crops and the seeds to be shared after the harvest.

“Because no single family can produce everything, and the Shan use numerous varieties, the families produce one or two types of seed and then share with others. For example, one family may have sesame, soybeans and peanuts, while another has green beans. They exchange their products within the community and preserve the seeds throughout the year. The community uses no seeds from outside, maintaining seed security because we conserve, transfer to new generations, and share without end.”

08

09

10

11

Photo captions

คำบรรยายภาพ

- 01 แปลงเกษตร บ้านต่อแพ จังหวัดแม่ฮ่องสอน / Agricultural field, Taw-pae Village, Mae Hong Son Province.
- 02 วณิชญา กำลังต้มถั่วเหลืองเพื่อนำไปแปรรูปเป็นถั่วเน่าแช่ / Wanichaya boils soybeans to process into “fermented soybean dish ”
- 03 ถั่วเน่าแช่ / fermented soybeans
- 04 เต้าหู้ / tofu
- 05 ถั่วเหลืองที่ฝ่อ จะถูกคัดทิ้งออกไป / Wilted soybeans to be discarded
- 06 น้ำพริกถั่วเน่าแช่ / Fermented soybean chili sauce
- 07 งาดำ - งาขาว - งาขน / Black, white, and brown sesame
- 08 งาสามชนิดที่ขาดไม่ได้ / The 3 types of sesame always needed
- 09 เผาหอมแดง กระเทียม มะเขือเทศ ก่อนนำมาโขลกเข้าด้วยกัน / Roasted red onions, garlic, and tomatoes before mixing
- 10 น้ำพริกถั่วเน่า ในสำหรับ / Fermented soy beans in the pack
- 11 ข้าวโพดพื้นบ้าน / Local corn
- 12 ถั่วเหลืองดำ / Black soybeans
- 13 ถั่วลายเสือ / Tiger-stripe beans
- 14 ถั่วเขียว / Green beans

หมุดที่สอง "ส่งไม้ต่อ"

หลังจากที่เรียงร้อยถ้อยคำบอกเล่าจากบ้านต่อแพ อำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอนเสร็จแล้วก็ได้เวลาออกเดินทางเสาะแสวงหาเรื่องราวในชุมชนต่อไป ครั้งนี้เข้มทิศเราเบนไปที่ชุมชนลเวีอะที่บ้านละออบ ตำบลห้วยหอม อำเภอแม่ลาน้อย ในจังหวัดแม่ฮ่องสอนอีกเช่นเดียวกัน มีหลายเหตุผลมากที่เราตัดสินใจเดินทางมาที่นี่ ไม่ว่าจะเป็นตำนานจารึกถึงคนลเวีอะ ว่าเป็นคนพื้นถิ่นดั้งเดิมในเขตภาคเหนือตอนบนของประเทศไทย มีอาณาจักรรุ่งเรืองก่อนจะล่มสลายไปเมื่อประมาณ 1,200 กว่าปีก่อน ชาวเมืองจึงแยกย้ายกันไปตั้งถิ่นฐานตามภูเขาสูงในพื้นที่ต่าง ๆ หรือด้วยเหตุผลที่เป็นชุมชนท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม มีชื่อเสียงโด่งดังทั้งเรื่องผ้าทอและเป็นชุมชนผลิตกาแฟที่เป็นพืชเศรษฐกิจของชุมชน ควบคู่ไปกับการทำไร่หมุนเวียน แต่นั่นยังไม่เพียงพอ เหตุผลเด็ดที่ชี้ขาดว่าเราควรมาที่นี่ ไม่ใช่เพราะเรื่องราวที่ถูกบอกเล่าไปแล้วในหลายพื้นที่สื่อ หากแต่เป็นการค้นหาคำตอบหรือกุญแจสำคัญที่ทำให้ชุมชนแห่งนี้ยังคงรักษาอัตลักษณ์วัฒนธรรมไว้ได้อย่างเข้มแข็ง ไม่ว่าจะเวลาจะผ่านไปกี่ร้อยกี่พันปีแล้วก็ตาม

เราคงไม่อาจพบคำตอบที่ตามหา หากไม่ได้รับความช่วยเหลือจากคุณฉัตรชัย ชมพนา ที่นัดหมายผู้รู้ของชุมชนไว้ให้ และคงหาตัวกันไม่พบภายในชุมชนใหญ่ันบร้อยหลังคาเรือน หากไม่ได้รับความช่วยเหลือ คุณปณชัย จันตาที่เชื่อเชิญเราขึ้นไปจับน้ำชาบนบ้าน พร้อมวานให้ “ด.ช. โพล์ค” ลูกชายวัยสิบสามขวบ วิ่งไปแจ้งกับผู้รู้ที่คนที่นี่นัดหมายกันไว้เดินทางมาถึงแล้ว

ไม่เพียงเท่านั้นคุณปณชัย ยังอาสาขับรถพาเราไปยังป่าชุมชน ไร่หมุนเวียน และสถานที่ต่าง ๆ ตลอดทั้งวันด้วย เรานั่งไปพลางพุดคุยไปพลาง ผ่านไปไม่นานนักเด็กชายก็เดินกลับมา พร้อมทั้งมีหญิงวัยกลางคนสวมชุดสีขาวดั้งเดิมของชนเผ่าลเวีอะเดินตามมาด้วย เราไม่ยากกว่าต้องเป็นผู้รู้ที่เรานัดหมายไว้แน่นอน และอีกสักพักก็มีเพื่อนของน้องโพล์คพร้อมด้วยคุณแม่เดินขึ้นมาร่วมวงน้ำชาสมุนไพรพื้นบ้าน หลังจากทุกคนรู้จักกันแล้วเราก็เริ่มพุดคุยไถ่ถามถึงวัฒนธรรม และวิถีชีวิตของชุมชน โดยมีคุณปณชัยคอยช่วยแปลในบางช่วงและอธิบายเสริมในส่วนที่เป็นคำยาก ๆ

ด้วยความเป็นชาติพันธุ์ดั้งเดิมและมีประวัติศาสตร์ยาวนาน จึงมีเรื่องราวน่าสนใจเยอะมาก ทั้งในมิติความเชื่อดั้งเดิม เช่น การบูชาเสาอินทขิลหรือเสาหลักเมืองของชุมชน เป็นศูนย์รวมจิตใจและแสดงความเคารพบูชาดวงวิญญาณบรรพบุรุษผู้ก่อตั้งเมืองหรือชุมชน ความเชื่อเกี่ยวกับป่าศักดิ์สิทธิ์ และการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ รวมถึงระบบการเกษตรแบบไร่หมุนเวียน เป็นต้น จนกระทั่งในที่สุด เราก็เหมือนกับเจอคำตอบต่าง ๆ เมื่อผู้รู้ได้เปิดเผยให้เราเห็นถึงวัฒนธรรม ความเชื่อ และค่านิยมที่เป็นกุญแจหลักในการรักษาอัตลักษณ์วิถีชีวิตดั้งเดิมให้ตกทอดมาจนถึงทุกวันนี้

The second destination: Passing the baton

Now that the stories from Taw-pae Village, Khun Yuam District, Mae Hong Son Province were told, it is time for us to embark on a new search for stories in the next village. This time we are headed to the La’wer Community in La-oob Village, Huai Hom Subdistrict, Mae La Noi District of Maehongson Province.

We were attracted to this place for many reasons. One of those is the legend on an inscription that claimed the La’wer people were the natives of the upper northern region of Thailand who lived in a prosperous empire before it collapsed about 1,200 years ago. The townspeople then dispersed and ended up settling down in the highlands. Another reason is that the village is thriving on cultural tourism. They are known for their woven fabrics and economic crop like coffee beans. But that is not all. The deciding factor that finally sent us here is not stories that have already been told in various media outlets, but a hope to find the community’s key to maintaining such a strong cultural identity that stands the test of time.

We would not have found the answers we were looking for without Mr. Chatchai Chompana who arranged for us to meet with the community’s knowledge keeper. Also, we would have been lost in the village of hundreds of households in an attempt to find the person were it not for Mr. Panachai Chanta’s help. He invited us into his house for a cup of tea while “Folk”, his thirteen-year-old son, was asked to inform the knowledge keeper of our arrival. What’s more, Panachai volunteered to drive us to the community forest, the rotational farms, and other places around the village throughout the day.

We sat and chatted for a while until the boy returned along with a middle-aged woman who wore the traditional white dress of the La’wer. It is out of the question that she was the one we have made an appointment with. Soon after, Folk’s friends and mother joined us for a traditional herbal tea party.

After everyone was introduced to one another, we began discussing the community’s culture and way of life. Mr. Panachai offered himself as translator where difficult words or concepts came up.

As a native ethnic group member with a long history, the lady had so many interesting stories to tell, including the traditional practice like shifting cultivation, and beliefs such as their respect for Inthakhin Pillars – pillars that were erected to serve as a home to the community’s guardian spirits – as a spiritual anchor. The Pillars is where the community members would pay homage to the spirits of the ancestors of the community’s founders. The answers to the question that brought us here gently unfolded as the knowledge keeper shared with us the key traditions, beliefs and values essential to preserving the traditional way of life.

“ชนเผ่าลเวีอะมีสุภาษิตแบบนี้
ข้าวหนึ่งต้น เลี้ยงคนได้หนึ่งคน
ข้าวหนึ่งต้น เลี้ยงคนทั้งครอบครัวได้
และข้าวหนึ่งต้น ก็สามารถเลี้ยงคนได้ทั้งโลก”

คุณป้าจันทร์คำ บงกชวิจิตรรุ่ง หนึ่งในผู้รู้กสุภาษิตขึ้นมา พร้อมทั้งอธิบายความหมายอันลึกซึ้งที่ซ่อนอยู่ในถ้อยคำเหล่านั้นว่า “ข้าวหนึ่งต้น เลี้ยงคนได้หนึ่งคน” เพราะข้าวนั้นออกรวงแตกกอได้ เมล็ดพันธุ์ของข้าวหนึ่งกอเมื่อนำไปปลูกในปีหน้าก็สามารถเลี้ยงคนหนึ่งคนให้อิ่มได้เป็นมื้อหรืออาจเป็นวัน และหากนำบางส่วนไปเก็บรักษาปลูกต่อในปีหน้าก็จะได้ผลผลิตเพิ่มขึ้นเพียงพอให้เลี้ยงคนได้ทั้งครอบครัว ทำเช่นนี้ไปเรื่อย ๆ จากข้าวหนึ่งต้น ขยายเป็นหนึ่งกอ และเพิ่มขึ้นทีละนิดจนสามารถเลี้ยงคนได้ทั้งโลก หากดูแลรักษาทั้งพันธุ์ข้าว พันธุ์พืช และทรัพยากรธรรมชาติให้ดี ที่สำคัญคือการแบ่งปันเกื้อกูลระหว่างเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน

*“A La’wer saying goes:
One rice plant can feed one person.
One rice plant can feed the whole family.
And one rice plant can feed the whole world.”*

Auntie Chankham Bongkotvijitrun, the knowledge keeper recited the saying before explaining the profound meaning behind those words: One rice plant can feed one person because they produce grains which drop off and grow into another plant. When the grains from that new plant are sowed the next season, they will grow and feed a person for a meal or even a day. If some of the grains are saved for the next season, they will produce enough rice to feed the whole family. When this practice is continued, the rice will multiply until there is enough to feed the whole world. The key is to take care of the seeds and natural resources, as well as to share what we have with our fellow humans.

คนเวือะไม่วัดความร่ำรวยกันที่เงินทอง

หากเป็นสังคมทุนนิยมทั่วไป เงินทองหรือบ้านหลังโต อาจเป็นเครื่องบ่งบอกฐานะรายจนของแต่ละคน แต่ละครอบครัว สำหรับคนเวือะไม่ได้วัดกันที่เรื่องนั้น

“คนเวือะเราไม่ได้อัดความรวยที่เงินทอง
ถ้าเรามีต้นฝ้าย มีฝ้าย มีด้ายถือว่าคนนั้นร่ำรวย”

ป้าจันทร์คำอธิบายเสริมว่า เหตุผลหนึ่งที่คนเวือะมีค่านิยมในการชื่นชมกันโดยดูจากการมีเส้นด้าย เสื้อผ้าหรือเครื่องแต่งกายที่ครบครัน เพราะแสดงถึงความเพียบพร้อมของบุคคล ที่ไม่ใช่แค่ฐานะทางเศรษฐกิจเท่านั้น แต่เป็นองค์ความรู้และทักษะความสามารถในการสืบทอดองค์ความรู้ของเผ่าพันธุ์ตนเอง โดยเฉพาะผู้หญิงเรื่องนี้ถือเป็นศักดิ์ศรีและความภาคภูมิใจอย่างยิ่ง

ไม่ว่าจะเป็นต้นฝ้ายหนึ่งต้น ด้ายสักเส้น หรือผ้าหนึ่งผืน สำหรับคนเวือะแล้วทุกอย่างล้วนเชื่อมโยงและผูกพันกันผ่านความเชื่อและคำสอนที่ปลูกฝังกันจากรุ่นสู่รุ่นอย่างแน่นแฟ้น เพราะว่าจะได้ผ้าหนึ่งผืน ต้องมีดินที่อุดมสมบูรณ์ให้เพาะปลูกฝ้าย ต้องมีป่าไม้ที่หลากหลายเพื่อให้เก็บหาสีย้อมผ้าชนิดต่าง ๆ ต้องมีต้นไม้ ต้นไผ่นานาพันธุ์ มาประกอบต่อเติมเป็นที่ทอผ้าให้ทุกคนได้สวมใส่ นั่นหมายความว่าชุมชนก็ต้องช่วยกันดูแลรักษาป่าอย่างดีด้วย ดังนั้นผ้าสวย ๆ สักผืนไม่ได้บ่งบอกถึงความร่ำรวยของใครคนใดคนหนึ่งเท่านั้น แต่บ่งบอกถึงความร่ำรวย ความอุดมสมบูรณ์ และความหลากหลายทางชีวภาพของคนทั้งชุมชน ไม่เพียงเท่านั้นคนเวือะพึ่งพาสมุนไพร หรือไม่ใช่สอยจากป่าไม้ทั้งสิ้น จึงเป็นเหตุผลให้ต้องดูแลรักษาป่าให้ดีด้วย เมื่อมองเช่นนี้ก็จะเห็นว่าทุกสรรพสิ่งต่างถูกเชื่อมโยงเข้าเป็นส่วนเดียวกัน เช่น ด้ายหลากสีที่ถักทอเข้าเป็นเสื้อผ้าอาภรณ์ที่สวยงาม

Money is not a measure of wealth for the La'wer

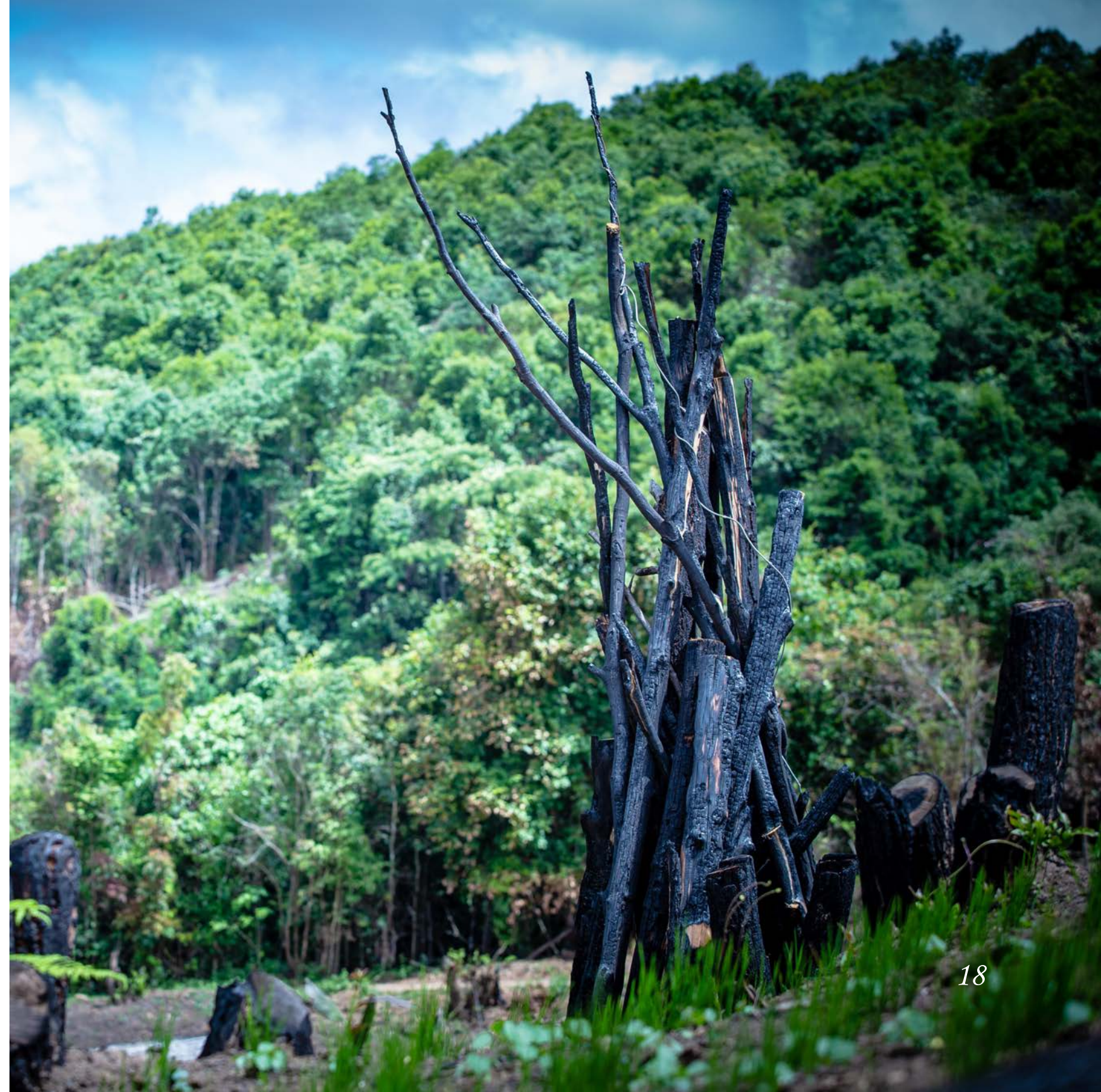
In the capitalist society, how much money or property an individual owns may conveniently be a measure of wealth. For La'wer people, this is not how it works.

“We don't measure wealth by how much money one has.
A person is wealthy if they have cotton trees, cotton fibers,
and cotton threads.”

Auntie Chankham added that La'wer look up to those who own cotton threads and a decent traditional attire, because that represents the person's richness. It is one that is not based on economic status, but on their rich knowledge and skills passed on by their ancestors. Particularly for women, possessing the knowledge and skills brings them dignity and pride.

For La'wer people, a cotton tree, a thread, and a woven cloth are intimately connected through traditional beliefs and teachings that are passed down from generation to generation. Producing a woven cloth requires fertile soil to grow cotton, different natural fabric dyes from a biologically diverse forest to give the cotton threads colors, and various types of wood to construct a loom for weaving. Thus, one intricate piece of cloth is not simply an indicator of any individual's wealth, but the richness, abundance, and biodiversity of the whole community.

Not only that, the La'wer rely heavily on herbs and wood from the forest. These provide a firm basis for the people to take good care of their resources. Now, we can see that everything forms a part of a bigger whole, just like threads of different colors woven into one fine fabric.

เด็กฝึกงาน

เมื่อเราถามผู้รู้ว่า คนลเวือะมีปรัชญาที่งดงาม ถึกซึ่งมากมายขนาดนี้ มีวิธีการถ่ายทอดสืบทอดอย่างไร ถึงยังคงรักษามาได้จนถึงทุกวันนี้ ก็ได้รับคำตอบที่น่าทึ่งมากกว่า ในอดีตเมื่อถึงฤดูลงมือทำไร่ เด็กที่ย่างเข้าสู่วัยรุ่นหรือเมื่ออายุครบสิบห้าปีบริบูรณ์แล้ว จะต้องไปอาศัยอยู่บ้านญาติ เพื่อเรียนรู้และช่วยงานต่าง ๆ เริ่มตั้งแต่การลงมือเตรียมพื้นที่ไร่นา การปลูกข้าว ดูแลต้นข้าว คายหญ้า จนถึงขั้นตอนการเก็บเกี่ยว หากเด็กคนใดขยันทำมาหากิน หรือทำงานเก่งเมื่อครบกำหนดหรือเสร็จสิ้นฤดูกาลเก็บเกี่ยวแล้ว ก็จะได้รับรางวัลเป็นเสื้อผ้า ข้าวสารจากเจ้าของบ้านน้อยตามความเอ็นดู วิธีการนี้ทำให้เด็กได้เรียนรู้ทักษะการดำรงชีวิตอย่างเต็มที่และเรียนรู้การเข้าสังคม การใช้ชีวิตร่วมกับผู้อื่นด้วย อีกด้านหนึ่ง ก็เป็นกุศโลบายให้ครอบครัวที่พอมือพอเงินได้ช่วยเหลือญาติพี่น้องที่มีฐานะยากจนด้วย

แต่ทุกวันนี้ ยุคสมัยเปลี่ยนแปลงไป เด็ก ๆ ต้องไปโรงเรียนกระบวนการถ่ายทอดองค์ความรู้แบบดั้งเดิมแบบนี้ก็ขาดหายไป สิ่งที่เป็นอันตรายและผู้อื่นอื่น ๆ ในชุมชนยังพอทำได้คือ อาศัยช่วงเวลาที่เด็กว่างจากการเรียน หรือช่วงปิดเทอมพาไปเรียนรู้ทักษะชีวิตในไร่นาแทน

“สมัยก่อนที่เรายังเด็ก พ่อแม่จะส่งไปอยู่กับญาติ เพื่อเรียนรู้วิถีชีวิต การทำไร่ แต่ตอนนี้เด็ก ๆ ต้องไปโรงเรียนข้างนอก เราจึงต้องอาศัยช่วงวันหยุดเรียน ให้เด็กมาเรียนรู้เกี่ยวกับสมุนไพร เกี่ยวกับการคายหญ้าที่สวนที่ไร่ รวมทั้งให้เรียนรู้วิธีปลูกข้าวด้วย”

An Apprentice

After hearing such a beautiful and profound philosophy, we asked the knowledge keeper how they pass it on in order to keep it alive and we were amazed by the answer. In the past, children that have entered their teens or turned fifteen would have to live in their relative’s house to learn and assist the family with various tasks, ranging from preparing the land for shifting cultivation, planting and taking care of rice, weeding and harvesting. By the end of harvest season, those that worked hard and well would be rewarded with clothes and rice from the family although the amount might vary depending on their favor. On the one hand, this practice allows children to acquire essential livelihood skills as well as social skills. On the other hand, this subtly provides an opportunity for more well-off families to support their less fortunate relatives.

However, those days are gone. These days, as children are required to attend formal school, the traditional learning process is diminishing. What Auntie Chankham and other knowledge keepers in the community can do is to fit the traditional learning process into the youth’s free time after school or during school break by taking them to the rotational farms.

“In the old days when we were young, parents would send us to live with our relatives to learn how to earn a livelihood, including farming. Now that the kids have to go to school outside of our village, we have to make use of school holidays to teach them about herbs, weeding, and rice planting.”

Photo captions

คำบรรยายภาพ

- 15 ไโรหมุนเวียน / Rotational field
- 16 จันทร์คำ บงกชวิจิตรรุ่ง ผู้รู้ชนเผ่าลเวีอะ / Chankham, La-wer's Indigenous Knowledge holder
- 17 ถักทอเสื้อผ้าด้วยกี่เอว / Weaving with a backstrap loom
- 18 ต้นข้าวกำลังงอกในไโรหมุนเวียน / Maturing rice stalks in a rotational field
- 19 จากรุ่นสู่รุ่น / From one generation to the next generation
- 20 คายหญ้า / Weeding
- 21 อยู่กับป่า ต้องดูแลป่า / Living with the forest requires care of the forest

หมุดที่สาม "อ่าซ่าแดช่อง"

นับเป็นการเดินทางที่ลุ้นระทึกมากที่สุดของการเรียนรู้ในครั้งนี้ เนื่องจากพื้นที่เดิมที่นัดหมายกันไว้มีเหตุให้ต้องยกเลิกไปเพราะมีคำสั่งปิดชุมชนป้องกันการแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 รวมทั้งห้ามบุคคลภายนอกเข้าชุมชน โดยเด็ดขาด ทีมงานจึงต้องรีบมองหาพื้นที่เรียนรู้แห่งใหม่อย่างเร่งด่วน เพราะมีแนวโน้มว่าจะเกิดการแพร่ระบาดระลอกที่สาม แล้วทางการต้องจำกัดการเดินทางออกนอกพื้นที่เหมือนที่ผ่านมา เราไม่รอช้าที่จะขอคำปรึกษาจากเครือข่ายชนเผ่าพื้นเมืองแห่งประเทศไทย เล่าให้ฟังถึงความตั้งใจบอกเล่าเรื่องราวบทบาทสตรีชนเผ่าพื้นเมืองกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ให้สาธารณะได้รับรู้ ปรากฏว่าได้รายชื่อมาเยอะมาก แต่ละพื้นที่ล้วนมีเรื่องราวดี ๆ และน่าสนใจไม่แพ้กัน ไม่ว่าจะเป็นด้านองค์ความรู้ภูมิปัญญาและความหลากหลายด้านชาติพันธุ์ ตอนนั้นทุกคนตื่นเต้นกันมาก เพราะเลือกไม่ถูกว่าจะเริ่มต้นโทรหาชุมชนไหนก่อนดี จึงเริ่มด้วยการคัดแยกชุมชนที่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ซ้ำกันออกก่อน และกดเบอร์โทรออกตามลำดับรายชื่อ

จากที่หัวใจเริ่มพองโตด้วยความตื่นเต้น ก็เริ่มกลับมาเผชิญกับความรู้สึกกดดันอีกครั้ง เมื่อทุกชุมชนที่เราโทรไปซึ่งตั้งอยู่ในเขตชนบท ล้วนแต่ประกาศปิดหมู่บ้านและยังไม่เปิดรับบุคคลภายนอกเลย ซึ่งนับว่าเป็นความเข้มแข็งของชนเผ่าพื้นเมืองที่ไม่ต้องรอประกาศจากทางการอย่างเดียวเท่านั้น แต่ขณะเดียวกันการเฝ้ารอของเราก็ล่วงเลยมาถึงปลายเดือนพฤษภาคมแล้ว ทีมงานเริ่มถอดใจและไปปรึกษากับเอไอพีที ว่าอาจหยุดการเล่าเรื่องครั้งนี้ไว้เพียงแค่อสองชุมชนก่อน เพราะเราไม่สามารถเข้าพื้นที่ได้ ซึ่งเขาก็เข้าใจเราอย่างดี

ท่ามกลางความหวังอันริบหรี่และความรู้สึกเสียใจที่อาจต้องพักการเล่าเรื่องไว้แค่อสองชุมชน ก็มีแสงสว่างปลายอุโมงค์ลอยเข้ามา เมื่อคุณกิตติศักดิ์ รัตนกระจ่างศรี หรือที่น้อง ๆ เรียกกันว่า “พีเจียม” ผู้อำนวยการมูลนิธิชนเผ่าพื้นเมืองเพื่อการศึกษาและสิ่งแวดล้อม แนะนำว่า “เอาแบบนี้ไหม ถ้าเข้าชุมชนไม่ได้ ทำไมไม่ลองติดต่อบรรดาศูนย์การเรียนรู้ของชนเผ่าล่ะ?” พร้อมทั้งยกหูโทรหา “พี่อาทุ” แห่งศูนย์การเรียนรู้วัฒนธรรมอ่าซ่า หรือ “อ่าซ่าแดช่อง” จังหวัดเชียงราย

และแล้วข่าวดีก็มาถึง เมื่อพี่อาทุบอกว่ายินดีต้อนรับพวกเรา และที่สำคัญกว่าคือ “อ่าซ่าแดช่อง” มีบ้านเพ็ญ ศักดิ์สุทธิเสน พี่สาวของพี่อาทุเป็นวิทยากรคอยถ่ายทอดองค์ความรู้ให้ผู้มาเยือนอยู่แล้ว ทีมงานจึงรีบตรวจสอบการเดินทางและมาตรการด้านสาธารณสุขของจังหวัดเชียงราย พบว่ายังไม่ห้ามคนเดินทางเข้ามาจากจังหวัดเชียงใหม่ รวมทั้งยังไม่ต้องกักตัวด้วย เพียงแต่ต้องปฏิบัติตามมาตรการที่ทางการกำหนดไว้อย่างเคร่งครัด เราจึงไม่รอช้ารีบเก็บข้าวของ เตรียมอุปกรณ์ให้พร้อมออกเดินทางในตอนเช้าทันที ใช้เวลาประมาณสี่ชั่วโมงก็เดินทางจากเชียงใหม่ถึง “อ่าซ่าแดช่อง” ที่จังหวัดเชียงราย

ทันทีที่ลงจากรถก็มีพี่อาทุกับบ้านเพ็ญ รอต้อนรับพวกเราในศาลาที่มุงด้วยหญ้าคาพร้อมด้วยชุดน้ำชาสมุนไพรอ่าซ่าและผลไม้ป่านานาชนิด ที่บางส่วนก็ปลูกในศูนย์การเรียนรู้แห่งนี้ และบางชนิดก็เป็นผลไม้ป่าที่ชาวบ้านผากลงมาจากชุมชนบนดอยสูง

เราใช้เวลาสนทนาทำความรู้จักกัน และอธิบายถึงเป้าหมายของการเดินทางประมาณสักสามสิบนาที บ้านเพ็ญก็ส่งสัญญาณว่าพร้อมจะเล่าเรื่องราวให้เราฟังแล้ว พลังหอบหวิวกปรกจำตัวขึ้นสวมไว้อย่างสง่างาม เป็นเวลาเริ่มต้นของการสนทนาที่ทรงคุณค่าอีกครั้ง

The Third pin “Akha Dae Khong”

This was the most exciting trip of the learning journey. A previous appointment in the former area had been cancelled unexpectedly because of the order to close the community to prevent Covid-19 epidemic. And they also strictly prohibited outsiders from entering the community. Therefore, our team had to urgently look for a new learning area. Because there was likely to be a third wave of outbreaks and the travel outside the area would be limited again. We tried to seek advice from the Network of Indigenous Peoples in Thailand and told them about our intention to tell the story of the role of Indigenous Women and natural resources conservation to the public. Finally, we got a long list of recommended communities. Each area had its own good and interesting story, in terms of knowledge, wisdom and ethnic diversity. At that time, we were very excited because we could not choose which community we should call first. Therefore, we started by categorizing the communities with the same ethnic group first, and then dialing the numbers in the list respectively.

After our hearts were pounding strongly with excitement, we began to be under pressure again. Because all communities we had called were located in rural areas and announced the closure of the village. They did not open for outsiders at all. This was the strength of Indigenous Peoples who did not have to wait for official announcements. But at the same time, our waiting had passed by the end of May. Our team began to give up and went to consult with AIPP about the story telling program probably being stopped for only two communities, because we could not enter the area anymore. AIPP also understood us very well.

Amid the glimmer of hope and a regret to stop this work, a light at the end of the tunnel was shining again. Khun Kittisak Rattanakrajangsri, or “ Jeam”, the director of the Indigenous Peoples’ Foundation for Education and Environment, suggested “For the time being, if you can’t enter the community, why don’t you try contacting the tribal learning centers?”. And then he called “Mr. Athoo” of the Akha Cultural Learning Center or “Akha Dae Khong” in Chiang Rai Province.

After that, the good news arrived when Mr. Athoo said that he welcomed us. Furthermore, at “Akha Dae Khong”, Auntie Wanphen Sasuthisen, sister of Athoo, who was a facilitator at the learning center was waiting for us as well. Our team hurriedly checked the travel and public health measures of Chiang Rai province. We found that people from Chiang Mai were not prohibited from entering and no need to be under quarantine. But we had to follow the measures strictly. So, we didn’t wait and hurriedly packed our belongings for starting the trip right away in the morning. It took about four hours to travel from Chiang Mai to “Akha Dae Khong” in Chiang Rai Province.

As soon as we got out of the car, Athoo and Auntie Wanphen were waiting for us in the grass-roofed pavilion with Akha herbal tea and various wild fruits. Some of them were grown in the learning center, while some wild fruits were from the villagers on the high mountain.

We spent a short time, about thirty minutes, to introduce ourselves and describe the purpose of the journey. Auntie Wanphen also signaled that she was ready to tell us her story. She was picking up her personal hat and wearing it gracefully which meant that it was the time to start the valuable conversation.

สตรี ตัวแทนความอุดมสมบูรณ์ของธรรมชาติ

“หมี่หย่าหม่าแซะ ค่ะหม่าแซะ

ยามสตรีไม่ร่าเริง พืชผลก็เหี่ยวเฉา”

ป้าวันเพ็ญ วัย 60 ปี ยกสุขภาพของชาวอาข่าเป็นจุดเริ่มต้นในการบอกเล่าเรื่องราวองค์ความรู้ พร้อมขยายความต่อว่า คนอาข่านั้นยกย่องให้สตรีเป็นตัวแทนของความอุดมสมบูรณ์และความหลากหลายของพืชพันธุ์ในไร่สวนถึงขั้นเปรียบเปรยว่า หากไร่สวนแปลงใดที่แม่บ้านแม่เรือนไม่มีความสุข พืชผักที่ปลูกไว้ก็จะเหี่ยวเฉาและสูญเสียความสมบูรณ์ตามไปด้วย เหตุเพราะสตรีเป็นทั้งผู้ปลูก ดูแล และเก็บเกี่ยวเมล็ดพันธุ์ไว้ใช้ปลูกในปีต่อ ๆ ไป หรืออาจพูดได้ว่า สตรีเป็นผู้ลงมือทำเองตั้งแต่ต้นจนจบกระบวนการ ตั้งแต่เพาะปลูกในไร่ในสวนจนถึงการเก็บเมล็ดพันธุ์ในท้องครัว

ขอให้เล่าความเป็นมาของการสร้างศูนย์การเรียนรู้แห่งนี้

ป้าวันเพ็ญเล่าว่า ในอดีตชุมชนอาข่าจะมีลานกว้างกลางหมู่บ้าน เรียกว่า “แดช่อง” หรือลานวัฒนธรรม เป็นพื้นที่เรียนรู้ของเยาวชน ทั้งการเต้นรำ บทลำนำที่ขับร้อง และรับการถ่ายทอดองค์ความรู้จากผู้ใหญ่ แต่เดี๋ยวนี้สังคมเปลี่ยนแปลงไป ลานแดช่องก็หายไปเป็นส่วนใหญ่ เด็กที่โตมารุ่นหลังก็ต้องเข้ามาเรียนในเมือง จึงส่งผลกระทบต่อกระบวนการถ่ายทอดองค์ความรู้แบบดั้งเดิมหายไป ทักษะสำคัญในการดำรงวิถีชีวิตของชนเผ่าอาข่าก็ไม่ได้รับการสานต่อ พี่อาฟูจึงใช้ผืนดินแปลงนี้พลิกฟื้นเป็นศูนย์การเรียนรู้และตั้งชื่อว่า “อาข่าแดช่อง” หรือลานวัฒนธรรมอาข่า สำหรับสาธิตวิถีดั้งเดิมและเป็นพื้นที่เรียนรู้ให้กับทั้งคนอาข่าและผู้สนใจทั่วไป

Women, represent the fertility of nature.

“Mee Ya Ma Chae, Kam Ma Chae.

When women are not cheerful, the crops will wilt.”

Auntie Wanphen, a 60-year old woman, raised this proverb of the Akha people as a starting point for telling stories of local wisdom. She explained further that Akha people respected women as representatives of the abundance and diversity of crops in the fields.

They implied that if any plot of land where housewives were not happy, all crops planted would wither and lose their fertility. Because women were both planting, caring and harvesting seeds for planting in the coming years. It could be said that women were planting by themselves since the beginning until the end of process. They were planting, cultivating and then collecting seeds in the kitchen.

The history of the establishment of this learning center.

Aunt Wanphen said that in the past, the Akha community had a wide courtyard in the middle of the village called “Dae Khong”, or the cultural courtyard. It was a learning area for young people, either dancing, singing rhythm or receiving knowledge from adults. But since the society had changed. The courtyard had mostly disappeared. Children who were growing up in the next generation had to go to school in the city. As a result, the Indigenous Knowledge transfer process had also disappeared. The essential living skills as the way of Akha life had not been transferred. Mr. Athoo decided to turn this plot of land into a learning center called “Akha Dae Khong”, or Akha Cultural Center for demonstrating traditional ways and serving as a learning area for both Akha people and people who were interested.

เกษตรเก้าชั้นที่สูญหาย

ไม่เพียงแต่ลานวัฒนธรรมเท่านั้นที่กลายเป็นแค่ความทรงจำ แต่ระบบการเกษตรแบบดั้งเดิมก็เหลือเพียงตำนานให้พูดถึงเท่านั้น ป้าเพ็ญเล่าว่า เดิมนั้นชาวอ่าข่าก็ทำไร่หมุนเวียนเช่นเดียวกัน และในไร่ข้านั้นมีการปลูกพืชผักนานาพันธุ์ มีทั้งพืชล้มลุก พืชประเภทเถา และพืชยืนต้น ครบครันทั้งพืชอาหารและพืชสมุนไพร หลากหลายถึงขั้นที่สามารถไล่เรียงความสูงต่ำของพืชต่างชนิดได้ถึงเก้าชั้น

“ชนเผ่าอ่าข่า ปลูกพืชที่มีความหลากหลายมาก ๆ มีทุกอย่างอยู่ในไร่ ตั้งแต่ต้นเล็กติดดิน สูงขึ้น สูงขึ้นตามลำดับ อันหนึ่งก็เตี้ย อันหนึ่งก็สูงไปเรื่อย ๆ จึงเรียกว่า “เกษตรเก้าชั้น”

ป้าเพ็ญเล่าต่อว่าน่าเสียดายที่เกษตรเก้าชั้นเหลือเพียงตำนาน เพราะมีการพัฒนา มีความเจริญและการส่งเสริมพืชเชิงเดี่ยว รวมทั้งนโยบายของรัฐบาลที่เข้ามาจำกัดพื้นที่ทำกิน ทำให้ไม่สามารถหมุนเวียนแปลงเกษตรได้เหมือนในอดีต ป้าเพ็ญกับน้องชาย ใช้เวลานานหลายสิบปี เก็บรวบรวมเมล็ดพันธุ์ดั้งเดิมมาเพาะปลูกไว้ที่ศูนย์การเรียนรู้แห่งนี้ ก่อนที่จะสูญหายไปตลอดกาล พร้อมทั้งจำลองระบบนิเวศน์ให้ใกล้เคียงกับอดีตมากที่สุด แม้อาจไม่เหมือนเดิมทั้งหมด แต่ได้บางส่วนก็ยังดี

-42-

The disappearance of Nine-layer Agriculture.

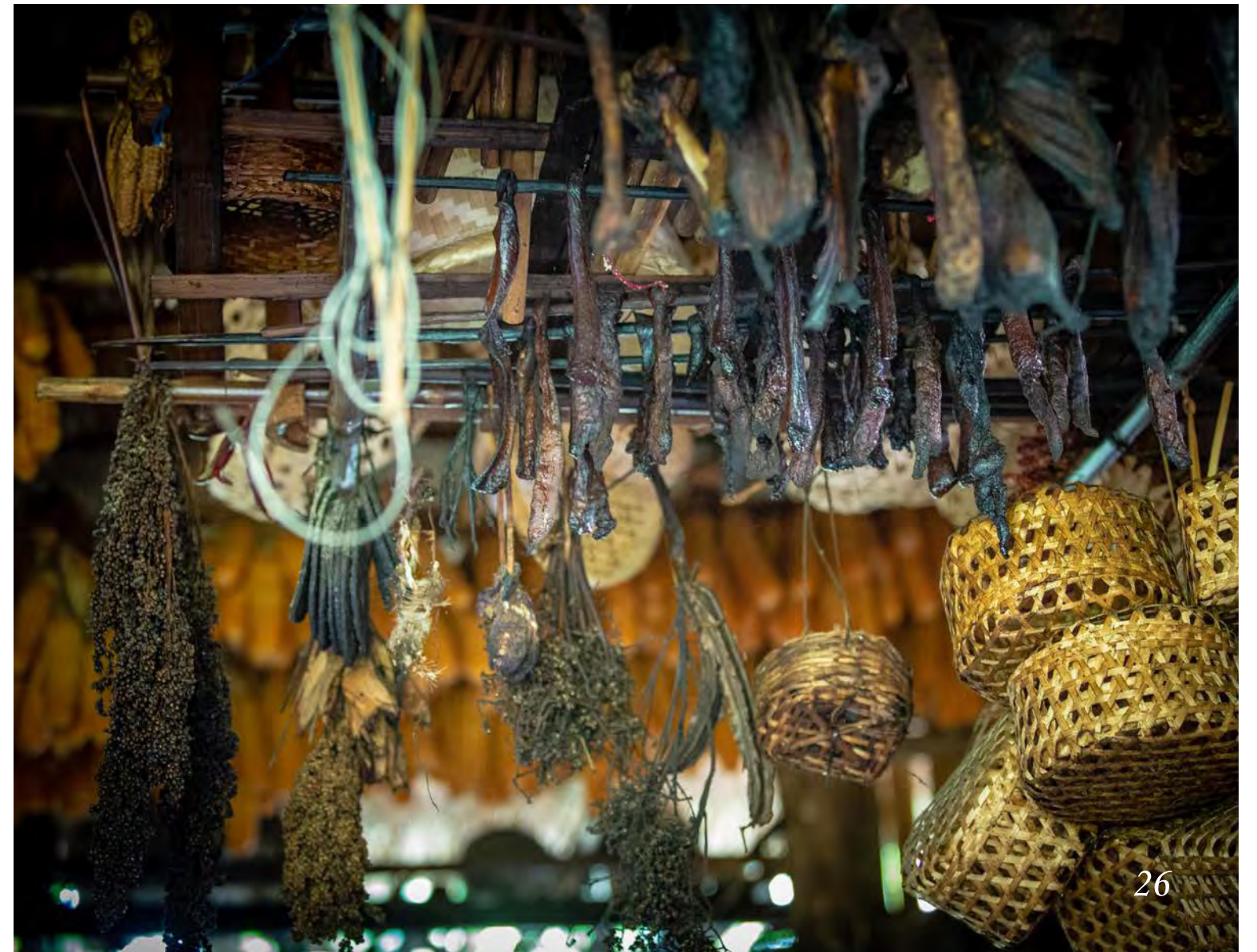
Not only had the cultural courtyard become a memory, but the traditional farming system also became a legend.

Auntie Wanphen told us that in the past, the Akha people did rotation farming system like other indigenous groups. In the rice fields, we planted various vegetables, both biennial plants, vines and perennial plants. We had both food and medicinal plants until we could arrange it up to nine layers of different plant heights.

“The Akha indigenous groups grow a variety of plants. Everything is in the farm, from small plants on the ground, rising and rising in sequence. One is short, while others are higher and higher. So, it is called “nine-layer agriculture”.

Auntie Wanphen continued saying that it was a pity that at present the nine-layer agriculture was only a legend. Because of the development, the prosperity, the promotion of monocultures, as well as the government’s policy limiting the cultivation area, the rotation farming could not be done as in the past.

Auntie Wanphen and her brother took many decades to collect the original seeds and plant them at this learning center before they were lost forever. They also tried to simulate the original ecosystem as much as possible. Although it probably was not exactly the same, but partial was still good.

“พืชพันธุ์ต่าง ๆ ที่ปลูกไว้ เมื่อกลับมาบ้าน
ก็จะรดน้ำทุกวันไว้ เพื่อไม่ให้แมลงกิน เพื่อเก็บไว้ปลูกในปีหน้าต่อ
ไม่ว่าจะเป็นตะกร้า เครื่องจักสาน ถังรดน้ำไว้ มอดก็จะไม่กิน”

ป้าเพ็ญกล่าว พร้อมพาเราเดินเข้ามาในห้องครัวที่จำลองแบบดั้งเดิม
ไว้ มีพื้นคอกสุ่มไฟไว้ให้ควนลอยขึ้นไปรมเมล็ดพันธุ์พืช เครื่องจักสาน หรือแม้
กระทั่งเนื้อสัตว์ ที่แขวนเรียงรายอยู่บนหิ้งที่แขวนลงมาจกเพดาน นี่คือองค์
ความรู้ในการเก็บรักษาเมล็ดพันธุ์และการถนอมอาหารในอดีต

ในห้องครัวเล็ก ๆ นี้ มีเรื่องเล่าซุกซ่อนอีกมากมายที่ผู้มาเยือนอย่าง
เราอาจไม่รู้ความหมาย หากไม่ได้รับฟังคำอธิบายเพิ่มเติมว่า “ถ้าเข้ามาในครัว
ก็เป็นเรื่องของผู้หญิงอยู่แล้ว ถ้าผู้หญิงเก่ง ผู้หญิงที่มีใจรักทำมาหากิน แยกจะ
แหงนดูตรงหิ้งข้างบนนี้ ถ้าเห็นเมล็ดพันธุ์เต็มเลย แสดงว่าไอ้...ผู้หญิงคนนี้ใช่
เลย” ป้าเพ็ญคงหมายถึงสตรีที่มีความเพียบพร้อม นอกจากบ่งบอกถึงความ
ขยันทำมาหากิน และความรุ่มรวยในองค์ความรู้ของสตรีแล้วแต่ละบ้านแล้ว ยัง
เป็นช่องทางในการแบ่งปันระหว่างครัวเรือนด้วย

“คนอื่นเขามาดูบ้านเราเหมือนกัน เราก็ไปดูของบ้านคนอื่น
ว่าเขาพร้อมแค่ไหน เราพร้อมแค่ไหน แล้วก็มาแบ่งปันกัน เห็นไหมคะ
แต่ละอย่าง จะห้อยให้เห็นเลย ไม้มีความลับ”

เป็นช่วงเวลาสั้น ๆ ในครึ่งบ่ายที่เราได้เรียนรู้จากคุณลุงอาทุและป้าวัน
เพ็ญ แม้จะเป็นพื้นที่เล็ก ๆ แต่เรากลับรู้สึกว่เรื่องราวอันทรงคุณค่านั้นเพิ่งเริ่ม
ต้นขึ้น และแน่นอนว่าเราคงเก็บเกี่ยวได้เพียงเศษเสี้ยวหนึ่งเท่านั้น เมื่อเทียบกับ
ระยะเวลาหลายสิบปีที่ทั้งสองทุ่มเทสร้างพื้นที่เรียนรู้แห่งนี้ขึ้นมา ก่อนจะกล่าว
ขอบคุณผู้รู้ทั้งสองและกล่าวลากัน ป้าวันเพ็ญฝากคำพูดที่เราสัมผัสได้ถึงความ
สุขที่ได้เห็นความทุ่มเทเกิดดอกออกผลในวันนี้

“ก็รู้สึกภูมิใจค่ะ อย่างน้อยก็ให้ลูกหลานเรียนรู้ไว้ ถึงแม่ป้าเพ็ญจะไม่มีชีวิตแล้ว
ลูกหลานก็คงจะได้เรียนรู้ต่อไป เท่าที่ป้าสอนได้ เท่าที่ป้ามี ป้าเพ็ญก็ไม่หวง
บางทีคนที่มาเรียนรู้ มาถาม เราก็แบ่งปันเมล็ดพันธุ์ให้เขาไปปลูกด้วยค่ะ”

*“Any crops we plant in the field, when we take them home,
they will be smoked to prevent insects
and keep them for planting next year.
Even basket or wickerwork, if smoked,
will not be eaten by weevils.”*

Auntie Wanphen said that, and led us into the model of the
original kitchen. There was firewood waiting to be ignited and
smoke the seeds, basketworks or even meat hanging lined up on
a shelf hanging from the ceiling. This was the knowledge of seed
preservation in the past.

In this tiny kitchen, there were many hidden stories that visitors
like us probably didn’t even know the meaning, so she explained
further, “In the kitchen, of course, it is only a matter for women.
If the woman is good and loves to make a living, the guests will
look up at the shelf above here. If you see all the seeds, it means
– Wow!...this woman is right.” Auntie Wanphen probably
referred to a perfect woman.

In addition to indicating the diligence and wealth of knowledge
of women in each house, it was also a channel for sharing among
households when others visited as well. “We go to see other
houses checking how many they have and how many we have,
then we share. You see, all of them will be hanging seeds. There
is no secret.”

It was a short time in the afternoon that we learned from Uncle
Athoo and Auntie Wanphen. Even though it was a small space,
we felt that the precious story had just begun. Of course, we
could record only a few parts of all the valuable stories,when
compared to the decades that the two of them had devoted to
building this learning space. Before we thanked them and said
goodbye, Auntie Wanphen left a message that we could feel the
happiness of their fruitful dedications.

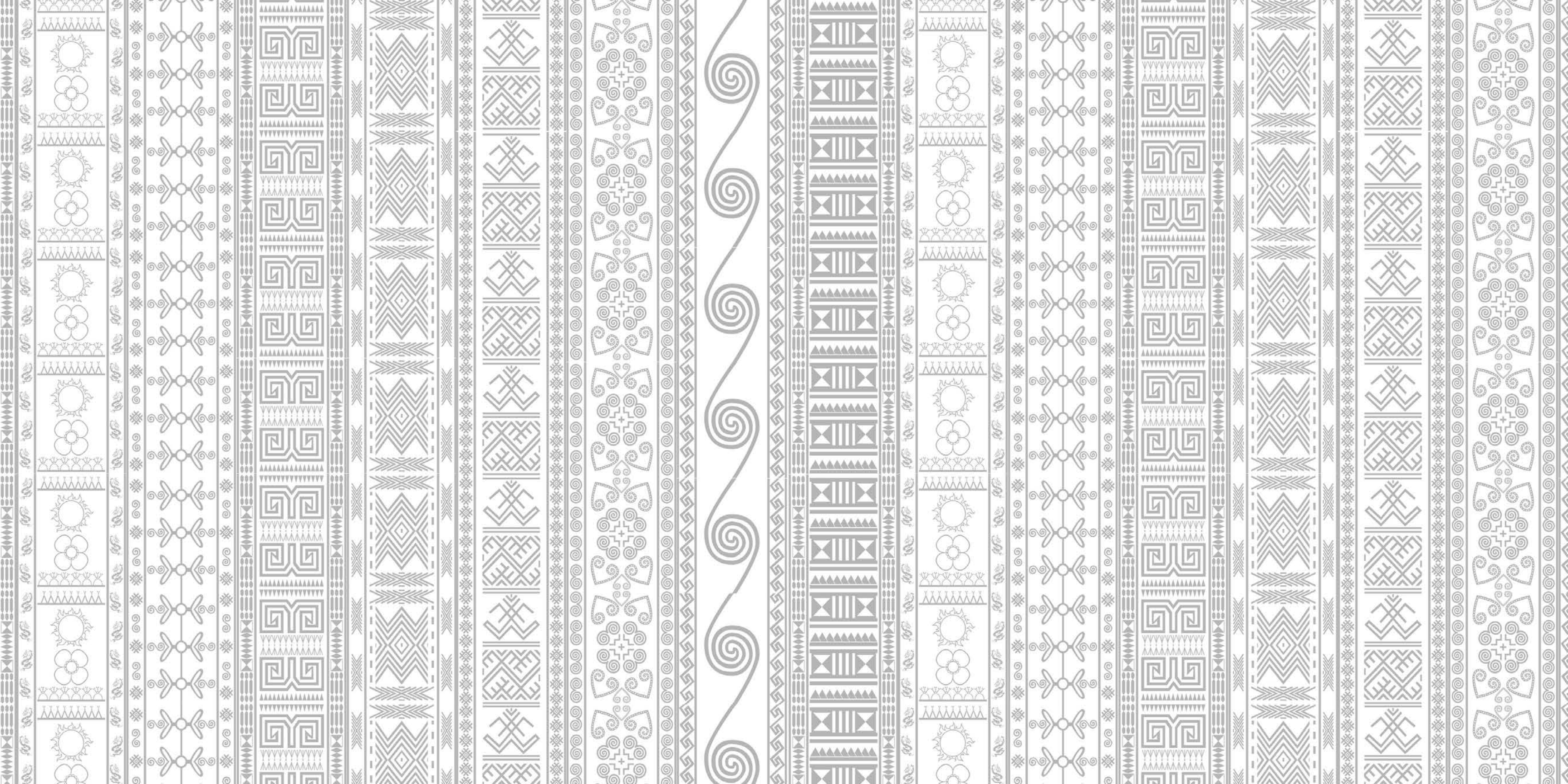
*“I feel proud. At least, it can be a learning space for our children.
Even if I’m not here, the children will continue to learn.
As much as I can teach, as much as I have, I am not possessive.
Sometimes, they just come to learn and ask,
but we will share the seeds for them as well.”*

Photo captions

คำบรรยายภาพ

- 22 ไร่หมุนเวียนของชนเผ่าอ่าข่าในอดีต - ภาพถ่าย: ดร. ลีโอ อัลติง ผู้เชี่ยวชาญด้านชนเผ่าพื้นเมือง
Indigenous Akha rotational field in the past - photo by Dr. Leo Alting von Geusau, expert on Indigenous Peoples
- 23 วันเพ็ญ ศักดิ์สุทธิเสน ผู้รู้ชนเผ่าอ่าข่า / Wanpen Saksuthisen, Akha knowledge holder
- 24 การปลูกข้าวไร่ของชนเผ่าอ่าข่าในอดีต / ภาพถ่าย: ดร. ลีโอ ผู้เชี่ยวชาญด้านชนเผ่าพื้นเมือง / Akha rice planting in the past, photo by Dr. Leo Alting von Geusau, expert on Indigenous Peoples
- 25 เมล็ดพันธุ์ / Seed varieties
- 26 เมล็ดพันธุ์ที่แขวนไว้เหนือเตาไฟ / Seeds hung above the fireplace
- 27 ป้าวันเพ็ญกำลังเล่นเครื่องดนตรีที่ทำจากไม้ไผ่ / Auntie Wanpen plays a bamboo musical instrument

Produced by
จัดทำโดย

Supported by
สนับสนุนโดย

